

KOCSIS SÁNDOR

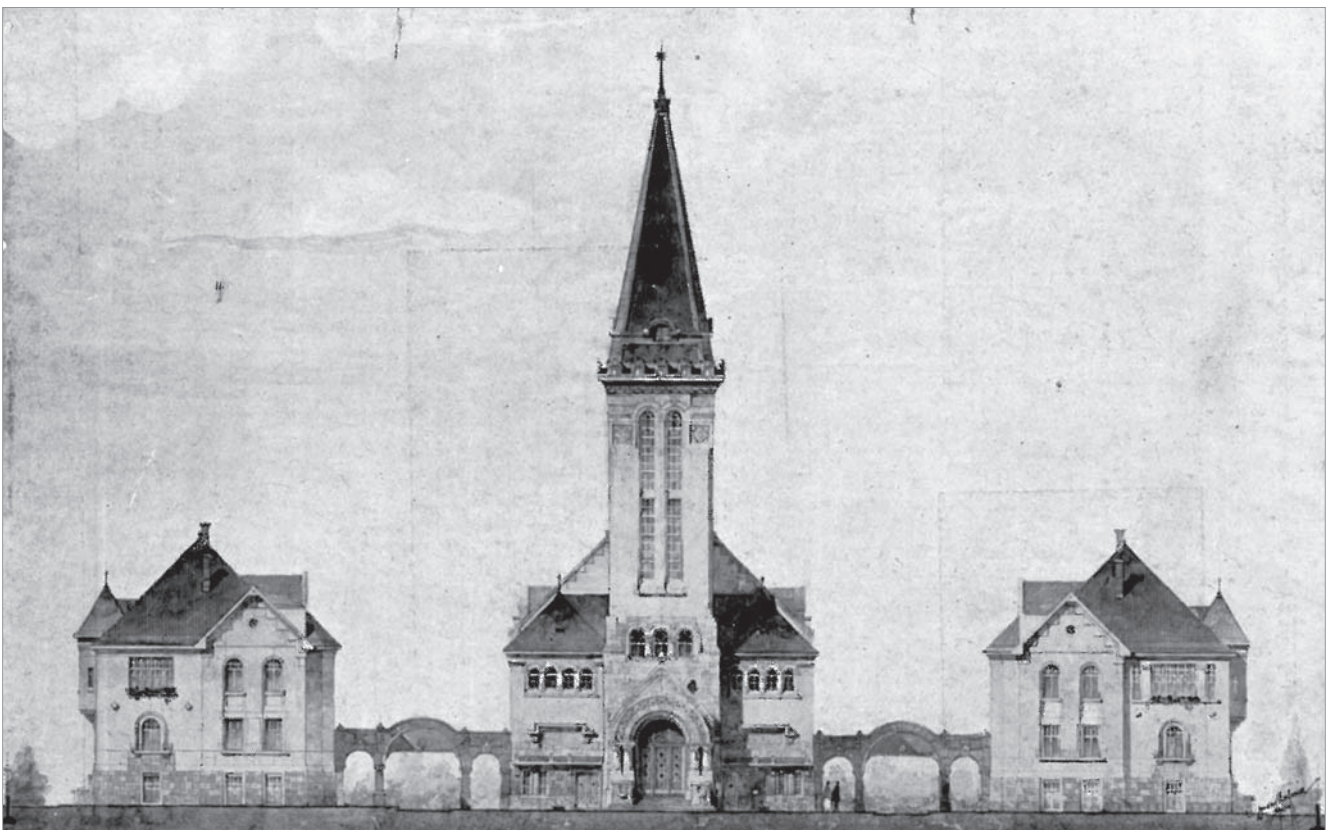
ISTEN DICSŐSÉGÉRE

Az elesett hősök emlékezetére

A FENTI szavaknak kíséretében ütött ezüstözött kőműveskalapáccsal vitéz nagybányai Horthy Miklós, Magyarország kormányzója arra az alapkőre, amit 1930-ban, a Budapest Tisztviselőtelep-Külsőferencvárosi Református Egyházközség új - *Emlékezet Temploma* - építésének megkezdésekor helyeztek el.

Az I. világháború hőseinek emlékét megörökítő, azok tiszteletére és Isten dicsőségére építendő templom gondolata már 1921-ben megszületett, amikor ezen, az akkor

még elhagyatott környéken „gyárak, vasúti töltések, üres mezők, barakkok és nyomortanyák” között az itt élők református gyülekezet szervezésébe kezdtek. A trianoni tragédia miatt a Csonka-Magyarországba kényszerültek közül sokan ezen a környéken, a különböző, többnyire nyomorúságos „telepeken” húzódtak meg. Volt itt Tisztviselőtelep, Posta és Vasúti telep, Kórház-telep, Zita-telep, Városi-telep, Fuvar-telep, Mária Valéria-telep, Máv-colónia. A Házépítő Tisztviselők Egyesületének termében, szerény körülmé-

A Nagyvárad téri Emlékezet Temploma – eredeti terv

nyek között, korábban is tartottak az evangélikusok és kálvinisták alkalmanként közös istentiszteleteket, de az itt élő embereknek pásztorra és állandó istentiszteleti helyre volt már igényük. A szomszédos Tisztviselőtelep már ötven éve, 1886 óta biztosított kis kertes házaival a „nagyváros forgatagában idegőrlő munkát végző embereknek otthont, melyek a pihenés óráiban erőforrással szolgálnak. A pirkadó hajnal csendjében, vagy virágszirom hullásban Isten mintha egy kis falu minden báját és szépségét idevarázsolta volna a nyugalmat kereső lelkek számára”. A templomépítés kezdeményezője Zakar Albert volt, aki testvére elvesztése okán is indíttatást érzett az emlékező és imádkozó hely létrehozására. Indítványára, javaslatára az alapkövetélteli okmány is hivatkozik: „Mélyen tisztelt Parochiális Egyháztanács! Mióta testvéröcsém a harctéren lelte halálát (...) szüntelenül keresem azt a kapcsolatot mely összefűzne a sok hasonérezű fájó szívvel (...) hogy összefogva, együttesen, méltóbban adhatnánk kifejezést kegyeletérzésünknek. (...) Ha azt mondjuk, hogy a háborúban elesett hőseink emlékét megörökítjük és elnevezzük azt 'Hősök Templomának' vagy 'Emlékezet Templomának' az ország legkisebb falujában is tudtul adjuk, hogy (...) lesz egy hely, hol a tőle messze távolban, talán tömegsírban, egy korhadó kereszt alatt pihenő hozzátartozójának nevét márványba vésve együttesen megörökítjük, s orgonaszó mellett, (...) az imádság szárnyain övéivel egyesülhet.”

A döntés megszületett. Szabó Imre lelkipásztor „100 ezer ezüstkorona” elnevezéssel országos gyűjtést kezdeményezett, míg a telek a főváros adománya volt. A munkálatok költségeit közadakozásból és úgynevezett „bőjti étkezési” pad-, téglá- és gyalogjárójegyekből kívánták biztosítani. Az adakozók közül többen ékszereket, családi ereklyéket és az elesett hősök emléktárgyait ajánlották fel, így lassan ötvenezer pengő gyűlt össze. Ezt a szíves adakozást látva, a főváros 120 ezer pengő támogatást adott. Az első kapavágásra 1930. március 30-án került sor. Dudás Kálmán építésmérnök tervei szerint a telek közepén álló templom jobbján egy önálló parókia állt volna, ez elkészült, áll ma is, amit egy folyosó köt össze a templommal, baloldalára pedig, szimmetrikusan egy azonos méretű és stílusú épületszárnyban református ifjúsági otthont kívántak létesíteni. Utóbbi megépítése az anyagi hiánya miatt nem valósult meg. Helyére hozták át a

Horthy Szabolcs dr.* (a kormányzó öccse) szolnoki emléktáblája, hősi halott, 1914., Galícia

szomszédos Tisztviselőtelepről és építették fel Ifjúsági Házként a ma is álló favázás épületet, mely korábban, odaát, a Házépítő Tisztviselők Egyesületének (mérnökök) kaszinó épületeként szolgált. Az építkezés védnökéül a református vallású Horthy Miklós kormányzót kérték fel. A presbitérium az alapkövetélteli dátumaként a kormányzó államfővé választásának 10. évfordulóját jelölte ki. 1930. április 15-én neves közéleti személyiségek jelenlétében az alapköbe elhelyeztek egy díszes okmányt, melyet Horthy kormányzón kívül gróf Klebelsberg Kuno, gróf Bethlen István, Ripka Ferenc, Sipócz Jenő, Darányi Kálmán és Ravasz László püspök is aláírt. Utóbbi végezte az ünnepi istentisztelet szolgálatát is. A bevezetőben említettek szerint kalapácsütéssel indította útjára Horthy Miklós az építkezést. Az idézett kormányzói mondat – ISTEN DICSÓSÉGÉRE, AZ ELESETT HŐSÖK EMLÉKEZETÉRE – a templom főbejárata fölött a mai napig olvasható. Az alapokmány aláírására használt tollszárat és az ezüsttöltött kalapácsot Horthy kormányzó úr az egyházközségnek ajándékozta, melyek a gyülekezet értéktárát ma is gazdagítják.

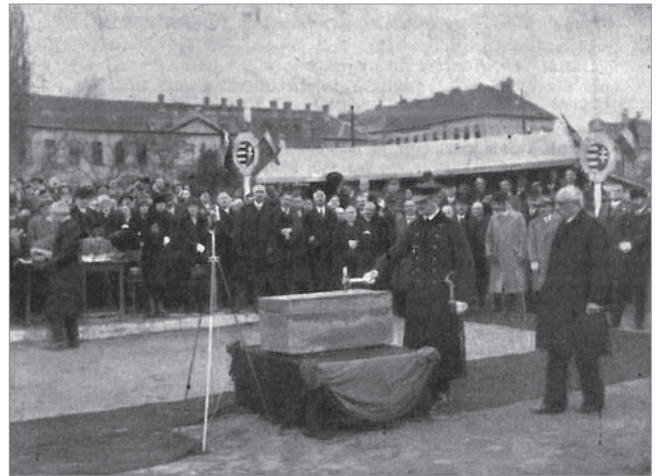
Az ünnepségről szóló beszámolókból tudjuk, hogy a szertartás alatt hatalmas szél- és esővihar csapott le a többzetes ünneplő gyülekezetre, ami a Kormányzó Úr számára felépített dízsátrat sem kímélte. A sátor percek alatt

*Jász-Nagykun-Szolnok vármegye főispánja, a 13. Jász-Kun Huszárezred főhadnagya, református egyházmegyei gondnok, aki minden felsőbb ellenzés dacára harctéri szolgálatra jelentkezett. Mindössze négy hónapi frontszolgálat után 1914 november végén, a galíciai harcmezőn Novorodomszk közelében halt hősi halált. Halálának körülményeit a háború után Horthy István derítette ki, megtalált földi maradványait Kenderesre szállították és a családi sírboltban temették el. Ebben a családban a hősiességre, az önfeláldozásra, az erkölcsi példamutatásra számos példát találunk, amely közül a legismertebb a kormányzó idősebb fiának, Istvánnak az orosz fronton önként vállalt szolgálata és hősi halála.

összeomlott és rászakadt az alatta álló előkelőségekre. Az összerogyó sátor egy ponton azonban kiemelkedett. A sátrat gyorsan megbontó és felgöngyöltő kormányőrök és rendezők fedezték fel, hogy ez a kiemelkedő, sátorrúdnak vélt „dolog” a feszes vigyázzban álló Kormányzó volt, aki fegyelmezetten várta kiszabadítását. A zavartan kapkodó rendezőknek csak ennyit mondott: „*Nem vagyunk cukorból, folytassuk az ünnepséget!*”

Az Isten házána építéséhez szükséges anyagiak együtt voltak, a tervek elkészültek, az alapkövet helyére tették, és Isten áldásával a munka az akkor még Mihálkovic (1940-ben lett Nagyvárad) téren elkezdődött. Az építkezés – néhány kisebb problémával ugyan, de – folyamatosan, szépen haladt és 1934-ben a vakolás is elkészült. Az év októberében Szabó Imre esperes úr (*a mostani Dunamelléki ref. püspök bogárdi Szabó István nagyapja - K.S.*) meglátogatta az építkezést, és „lakodalomra készülő gyülekezetként” üdvözölte a hallgatóságot. 1934. december 31-én a beépített és munkálatokért kifizetett összeg 329 156 pengőtt tett ki. 1935 elején Ravasz László püspök Caninica visitatoria, látogatásra érkezett a gyülekezetbe és bejelentette: egy újabb székesfővárosi kölcsönnel haladt tovább az építkezés befejező szakasza. Elérkezett a várva várt pillanat, amiről a korabeli tudósító így ír: „...szívrepeső látványban volt részünk mikor a torony csúcsára a ragyogó csillagot feltették (...) és különös, megható érzés töltötte be lelkünket amikor a gyülekezeti teremben először úrvacsoráztunk (...) A mennyezetig érő sok állvány, létra és gerenda között mint valami óriási munkateremben egyszerre dolgozott a kőműves, asztalos, festő, lakatos bádogos, szobrász, üveges... csak úgy égett a munka. (...) A tervező, Dudás Kálmán – szájában kis angol pipájával, mely csak úgy ontotta a füstöt – hol itt, hol ott tűnt fel a munkások között.”

A felszentelésének napjaként 1935. szeptember 22-ét jelölték ki, melyre Horthy Miklós kormányzó urat is tisz-

A templom alapkövetételén Horthy kormányzó az ezüstkalapáccsal

telettel várták. A részvételt „*Magyarország Kormányzójának Kabinetirodája 9013/35*” számon írásban vissza is igazolta, de sajnos, ennek ellenére, Kormányzó úr egy, az ország számára váratlan, fontos esemény miatt végül megjelenni nem tudott. „*A Budapest Nagyvárad téri reformátusok Isten iránti hálával gondolnak vitéz nagybányai Horthy Miklós kormányzó úrra, akinek személyében máig is, Isten engedelmes eszközét látják és tisztelik.*” Képviselőt, a jeles ünnepen, kiváló személyiségek látták el: dr. Tasnádi Nagy András, dr. Németh Károly, dr. Vigyázó Géza, dr. Ravasz László püspök és Szabó Imre esperes vezetésével „*a palástos pap-sereg bevonult a templomba, s pont 10 órakor megkezdődött a rádiós istentisztelet.*” A hősök nevei, akiknek emlékét őrzi az Emlékezet Temploma, (közöttük a Kormányzó úr hősi halált halt öccse, Horthy Szabolcs, Szolnok vármegye főispánja nevét is), tizenöt, a templom belső terében elhelyezett márványtablára vannak felvésve. Bár illelenék, de a hely szűkössége miatt a neveket felsorolni nem tudjuk, így kérjük az olvasót, hogy egyik istentisztelet után, egy csendes imát elmondva, kegyelettel olvassa végig a neveket és tisztelegjen áldozathozataluk előtt.

IRODALOM

Zakar Albert: *Emlékezet temploma* – A Budapest Tisztviselőtelep-Külsőferencvárosi Református Egyházközség gyülekezetének története – Bethlen Gábor Irodalmi és Nyomdai Rt. nyomása – 1937. A szerző – az egyházközség gondnoka, a Pesti Hazai Első Takarékpénztár Egyesület osztályfőnöke – írja a kötet belső oldalán: „*Mély hálám és tiszteletem jeléül Nagyméltóságú és Főtiszteletű dr. Ravasz László magyar királyi titkos tanácsos úrnak,*

a Dunamelléki Református Egyházkerület püspökének ajánlom könyvemét egyházunk szolgálatában eltöltött éveim emlékére.”

Sipos Ete Álmosnak, a gyülekezet lelkipásztorának emlékező írása, melyet a Horthy Miklós Társaság alelnökének kérésére vett papírra 2010-ben.

A Nagyvárad téri Református Gyülekezet honlapja